

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΤΙΛΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΡΜΑΟΣ – ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ ΕΡΓΟ

Μεροληπτική Έξ' Ουχως Κατάθεση Σε Τριάντα Μία Στημένες Έρωταποκρίσεις

* * *

Το δεύτερο μέρος του διαδικτυακού αφιερώματος του ΝΠ στον Δημήτρη Αρμάο. Προηγήθηκε το κείμενο του [Α. Κ. Χριστοδούλου](#) και έπεται αυτό του [Κώστα Κουτσουρέλη](#).

* * *

Πότε άκουσες για τον Αρμάο;

Όποιοσδήποτε νοιάζεται για τις λεπτομέρειες στα βιβλία και ψάχνει στ' άζητητα ή ψύλλους πολυτιμότερους από τ' άχαρα που τους περιβάλλουν, βρίσκεται επί τὰ ἴχνη του Δημήτρη Αρμάου...

Πότε τόν γνώρισες;

Αδύνατον να θυμηθῶ, εἶμαι και βραχυμνήμων, ἢ γνωριμία μας, πάντως, μετροῦσε παρελθόν... Τὸ ἀρχεῖο μου, πὸν θυμᾶται με ἀκρίβεια, λέει: πρώτη ἐπιστολή του στὶς 21 Ὀκτωβρίου 1998... Μπορῶ, ὅμως, νὰ σοῦ πῶ πότε συνδεθήκαμε καλύτερα, ἔχει σχέση και με τὴν πατρίδα του, τὴν Ἄμφισσα...

Πότε;...

Από τις αρχές τις τρίτης χιλιετίας, όταν συστάθηκε από τον Σταμάτη Μαυροειδή ο κύκλος των δημοσιογραφούντων «Ἐπισκεπτῶν» τῆς ἐφημερίδας *Αὐγή* καί, κυρίως, όταν ανέλαβε, ὕστερα ἀπὸ παρέμβαση δική μου καὶ ἄλλων φίλων, τὴν ἔκδοση ἀπάντων τῶν εὕρισκομένων ἐνὸς σημαντικοῦ λογοτέχνη, μὲ προσωπικὴ ἀσυνήθιστη σφραγίδα στὰ γράμματα μας, τοῦ Τάκη Παυλοστάθη (1946-1999), πού καταγόταν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν Ἄμφισσα καὶ ἔζησε στὴν ἴδια πόλη μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς του...

Ἴχει σημασία ὁ τόπος γιὰ τέτοιου εἴδους συναντήσεις;...

Γιὰ μένα, ναί· γιὰ τὸν Ἀρμάο, μᾶλλον ὄχι... Μοῦ ἔγραφε γιὰ τὸν Παυλοστάθη σὲ ἐπιστολή του: «Καὶ ἡ δική μου ἐκτίμηση δὲν ἀπορρεῖ ἀπὸ τὴν κοινὴ καταγωγή: ἄλλοῦ συναντήθηκα μὲ τὴν γραφή του.»

Πῶς ἦταν ὡς ἄνθρωπος ὁ Ἀρμάος;...

Συντροφικός, ἀνοιχτόκαρδος καὶ πάντα δοτικός· τῆς παρέας, τοῦ ποτοῦ καὶ τοῦ τσιγάρου, μὲ ὑπὲρ τὸ δέον βροντῶδες παρατεταμένο γέλιο..., καὶ μιὰ ματιὰ —θεέ μου!— ἀληθινὰ ταπεινὴ, σὰν νὰ τοῦ ἔκανες χάρη πού μιλοῦσες μαζί του – καμμιὰ σχέση μὲ ἐκεῖνο τὸ τέρας μεθοδικότητας καὶ γνώσεων, πού ἀναδυόταν μόλις ἔκλεινε τὴν πόρτα πίσω του γιὰ νὰ ἐπιστρέψει στὴ μονιά του...

Ἵπῆρξε πράγματι τέτοιο τέρας;...

Ναί, μὲ τὴν παλιὰ σημασία, πού λέγανε «σημεῖα καὶ τέρατα», γιὰ κάθε τι τὸ ἐξαιρετικὸ καὶ ἀσυνήθιστο – κι εἶχε, γιὰ τοῦτο, στὰ θέματα αὐτὰ τακιμιάσει, ὅσο δὲν παίρνει, μὲ ἓνα ἄλλο “τέρας” τοῦ εἴδους του, πού “φωλιάζει” αὐτὸ στὸν Βόλο, τὸν Α.Κ. Χριστοδούλου... Τί νὰ λέμε τώρα... Ὁ ἄνθρωπος εἶχε ἀπὸ τὴ φτιαξιά ἐνὸς Μάρκου Μουσούρου κι ἐνὸς Δημητρίου Χαλκοκονδύλη, καὶ ζοῦσε τὸ βιβλίο σὰν νὰ ἐφευρέθηκε μόλις χθὲς ἡ τυπογραφία... Καὶ τὸ ταξίδι του στὴν Ἰταλία, καὶ ἡ παραμονὴ του τρία χρόνια σὲ Ρώμη καὶ Σιένα, σὰν συμβολικὴ μετεμψύχωση αὐτῶν τῶν σπουδαίων λογίων τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν ταξιδιωτῶν τους, μοῦ φαίνεται· γιὰ νὰ φέρει δῶρα μᾶλλον ἀχρείαστα σ’ ἓναν λαὸ κατακτημένο ξανά, ὄχι ἀπὸ τοὺς Τούρκους (ἀκόμη), ἀλλὰ ἀπὸ τὸ πολιτιστικὸ σουπερμάρκετ τῆς κακιᾶς ὥρας καὶ τὰ σκαλαθύρματα τοῦ ποδαριοῦ...

Καὶ ποιά ἦταν αὐτὰ τὰ δῶρα;...

Δῶρα καὶ γιὰ τοὺς πολλοὺς καὶ γιὰ τοὺς λίγους, γιὰ κείνους τοὺς λίγους πού ἀντέχουν νὰ κάνουν τόσο ἀπαιτητικὰ σὲ σκευὴ καὶ δύσκολα σὲ ἀπόφαση προσοχῆς καὶ ὑπομονῆς ταξίδια στὰ ἔγκατα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως εἶναι τὸ μεῖζον ἔργο του *Ἡ Προσφορά τῆς Ξεριζωμένης Καρδιάς: Προϊστορία καὶ Λειτουργία τοῦ Θέματος στὴν Ἑρωφίλη τοῦ Χορτάτη* – πρωτότυπη αὐτὸ συνεισφορά ἐπὶ τοῦ θέματος σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο, πού ξεκίνησε ὡς ἐκπόνηση διατριβῆς τὸ 1990, ἐγκρίθηκε μὲ ἄριστα τὸ 2004, καὶ δημοσιεύτηκε σὲ 1013 σελίδες τὸ 2011 ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Gutenberg... Ἡ τὴν πρωτότυπη μελέτη του *Ἡ Ὀμιλοῦσα Κεφαλὴ στὴν Ἐξοδο τοῦ Ὀρφικοῦ Μύθου: Ἐνατένιση μιᾶς Πτυχῆς ἀπὸ τὴ Λογοτεχνικὴ Τύχη τοῦ Ὀρφέα σὲ Συνάρτηση μὲ Κάποιες ἀπὸ τὶς Εἰκαστικὲς τῆς Ἀποτυπώσεις στὸς Νεότερους Κυρίως Χρόνους...* Καὶ πολλὰ ἄλλα, γραμματολογικὰ καὶ συγκριτολογικὰ: γιὰ τὶς ἑλληνικὲς μεταφράσεις, φερειπεῖν, τῆς *Θείας Κωμωδίας*, παραλληλίες ἀνάμεσα στὰ ἔργα Καζαντζάκη καὶ Μακιαβέλλι, Καβάφη καὶ Ἴντγκαρ Λὴ Μάστερς...

Και για τους πολλούς;...

Έ, πιά, αυτά κι αν ήταν τὰ δῶρα, πού, για μᾶς τοὺς πολλοὺς, δηλαδή τοὺς φιλόλογους εκπαιδευτικούς, πού δουλειά μας ἦταν καὶ εἶναι νὰ τὰ μεταδωρίζουμε σὲ ἀκόμη περισσότερους, δὲν ξέραμε κὰν ἀπὸ ποῦ μᾶς ἐρχόντουσαν!... Καὶ ἀναφέρομαι, βέβαια, ὄχι μόνον στὴν συνεισφορά του γιὰ τὴν σύνθεση τοῦ σχολικοῦ βιβλίου κατεύθυνσης *Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία* τῆς Γ' Ἐνιαίου Λυκείου, ὅπου ἐπεξεργάστηκε τὶς ἐνότητες γιὰ τὸν Διονύσιο Σολωμὸ καὶ τὸν Γιάννη Ρίτσο, ἀλλὰ καὶ στὰ ἀσυνήθιστα γιὰ τὰ μέτρα τῆς ἀγορᾶς λίαν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου πολύτομα διδακτικὰ βοηθήματα στὰ ὁποῖα ὑπὸ τὸν γενικὸ τίτλο *Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας: Ἐνα Διδακτικὸ Βοήθημα* συνεργάστηκε μὲ τὴν Ζωὴ Μπέλλα καὶ ἄλλους...

Καὶ αὐτὴ ἦταν ἡ μία ὄψη τῆς δουλειᾶς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, ἡ δημόσια καὶ πιὸ φανερὴ...

Γιατί, ὑπῆρχε καὶ ἄλλη κρυφὴ;...

Ἀστειεύομαι... Ἐννοῶ τὴν στάση τοῦ κριτικοῦ τῆς κρατικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς καὶ συγκεκριμένων παιδαγωγικῶν πρακτικῶν, μέσα ἀπὸ τὶς συναγωγῆς κειμένων πού δημοσίευε μὲ τὸ ψευδώνυμο Δημήτρης Πτολεμαίου...

Αὐτὸ πού τοῦ θαυμάζω, καὶ τώρα πού λείπει, εἶναι τὸ πάντρεμα τοῦ ἀγώνα μέσα ἢ πλάι στοὺς χαρακώμα τῆς σχολικῆς τάξης (ἐκεῖ ὅπου συναντοῦσε κανεὶς —ἐπιτέλους— «τὸν πραγματικὸ λαό», πού ἐννοοῦσε ὁ Παυλοστάθης) μὲ ἀπόψεις γιὰ τὴν ἐκπαίδευση σὰν αὐτὲς πού διατύπωνε σὲ συνέντευξή του στὴν ἐφημερίδα *Ἀύγῃ* τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 2004:

«Ἡ ἐκπαίδευση, κι ὄχι μόνο στὴ χώρα μας (ἀλλὰ γνωρίζω καλὰ μόνο τὴ φρίκη τοῦ τόπου μας), ἔχει τελειώσει. Ὑπάρχει ξεκάθαρη βούληση σὲ ἐπίπεδο κορυφῆς γιὰ τὴν ὑποβάθμισή της καὶ ὅσοι ὀνομάζουμε “στελέχη ἐκπαίδευσης” ἀντιμετωπίζουν τὸ ἔργο τους μὲ τὸν ἀπολίτικο τρόπο ἑνὸς καθηγητάκου πού προετοιμάζεται —στὴν “ρομαντικότερη περίπτωση”— νὰ διεκπεραιώσῃ τὶς ὑποχρεώσεις του στὴν αἴθουσα. Γιὰ τοὺς συνδικαλιστὲς δὲν μιλῶ, ἐπειδὴ ἡ θέση τους εἶναι δεινὴ καθὼς, σήμερα τουλάχιστον, τὰ συμφέροντα τῆς ἐκπαίδευσης δὲν ταυτίζονται σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ μὲ τὰ συμφέροντα τῶν ἐκπαιδευτικῶν. Ἐπειτα, μπορεῖτε νὰ ὑποθέσετε τί χαμηλὴ ποιότητα ἐκπέμπει ἓνας καθηγητὴς μὲ μισθὸ γύρω στὰ 1200 εὐρώ; Τὸ τοπίο, κατὰ συνέπεια, εἰδικὰ στὴν κρίσιμη γιὰ τὴ μαζικὴ παιδεία Μέση Βαθμίδα, εἶναι τοπίο θανάτου. Νιώθω ὅλο μου τὸ ἐνδιαφέρον (πολυετῆς, ὅπως ἀναφέρατε) νὰ ἔχει ματαιωθεῖ!...»

Τὸν καταλαβαίνω, ὅμως, καλὰ, ἐπειδὴ, στὰ θέματα προσφορᾶς, ἔχω λίγο κι ἐγὼ τὴν παραπλήσια ἰδιοσυγκρασία ἐκείνου πού θέλγεται νὰ γεμίζει μὲ ὠραῖα ναυᾶγια τοὺς γυαλοῦς!...

Θὰ εἶσαι κι ἐσύ, φαντάζομαι, τὸ ἴδιο ρομαντικός;...

Τὸ ἴδιο, δὲν θὰ ἔλεγα... Ἐγὼ ὑπάρχω καὶ ὀλίγον “μνημονιακός”... Θυμᾶμαι τὴν ἐποχὴ πού ὑπηρετούσαμε σὲ κοντινὰ νυχτερινὰ σχολεῖα στὴν ἀμυντικὴ γραμμὴ Βάθης-Σεπολί-

ων... Διαφωνούσαμε στο θέμα της συγχώνευσης γειτονικῶν ἐσπερινῶν σχολικῶν μονάδων, πού τότε, δύο-τρία χρόνια πρὶν τὸ ξέσπασμα τῆς κρίσης, εἶχε τεθεῖ πιεστικά ἐπὶ τάπητος ἀπὸ τὴν διοίκηση... Ἐγὼ σκανδαλιζόμουν ἀπὸ τὶς τάξεις τῶν πέντε καὶ δέκα μαθητῶν, κι ἔβλεπα καχύποπτα στὸ ἐπιχείρημα «νὰ μὴν χαθοῦν θέσεις ἐργασίας» τὸν φόβο γιὰ τὸ ἐπαπειλούμενο ξεβόλεμα μερικῶν... Ὁ Ἀρμάος ἀντιμετώπιζε τὸ θέμα μὲ ἦθος... Πατροκοσμᾶ: Ἄς κόψουν αὐτοὶ τὸ λαιμὸ τους· δὲν κλείνουμε ποτὲ καὶ γιὰ τίποτα ἓνα σχολεῖο!

Ἀλλὰ γιατί μᾶς εἶπε παραπάνω ὅτι τὰ δῶρα του «δὲν ξέραμε κὰν ἀπὸ ποῦ μᾶς ἐρχόντουσαν»· δὲν τὸ κατάλαβα αὐτό...

Ἐδῶ, γιὰ νὰ τὸ καταλάβεις καλύτερα, θὰ πρέπει νὰ ἀνοίξουμε τὴν τρίτη πτυχὴ τῆς ἐξωλογοτεχνικῆς ἐργασίας τοῦ Ἀρμάου, αὐτὴ πού συγκροτεῖ τὸ κεφάλαιο τῆς Ἐκδοτικῆς... Σὲ μιὰ ἐποχὴ πού καὶ τὸ τελευταῖο ψίχουλο “ἔργου” στὸν κόσμον τῶν “ἐπώνυμων” ἀλέθεται γιὰ νὰ ἐκθρέψει τὴν θηριώδη του ιδιοτέλεια, ὁ Ἀρμάος εἶχε τὴν “ἐξωφρενικὴ” ἰδέα πὼς κάθε δουλειὰ —καὶ ἡ ἐκδοτικὴ αὐτονοήτως— θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεταί σωστά σύμφωνα μὲ δοκιμασμένα αὐστηρὰ κριτήρια (*de lege artis*, πού λέγανε οἱ παλιοί), ἀσχέτως μὲ τὸ ποιὸς τελικὰ θὰ τὴν ὑπογράψει ἢ θὰ τὴν καρπωθεῖ καὶ σὲ ποιὸν βαθμὸ!... Ἴδου ἓνα ἄλλο, πὶο ἀπρόσμενο αὐτὴ τὴ φορά, *ars gratia artis*!... Ἐπειδὴ γιὰ τὸν Ἀρμάο ἡ Ἐκδοτικὴ δὲν ἦταν μία ἀκόμη ἐπαγγελματικὴ τεχνικὴ δεξιότητα στὸ στάτους ἔστω τῆς “ἐπιστήμης”, ἀλλὰ καλλιτεχνία πολιτισμοῦ: μιὰ ἀπὸ τὶς Καλὰς Τέχνες τῆς Ἀναγέννησης! Θυμᾶμαι, μάλιστα, πού, ὅταν ἱστορικὸ ἐκδοτικὸ τῆς ἀγορᾶς «γύρισε σελίδα» (γιὰ ἄλλου εἶδους “τιμὲς” ἀπὸ τὴν “τιμὴ” τῶν γλωσσικῶν ἰδανικῶν) καὶ ἐπέβαλε σὲ πολυβραβευμένο ποιητὴ, πού γράφει ἀκόμη χειρογράφως στὸ πολυτονικὸ, τὴν ἔκδοση συγκεντρωτικῆς τῶν ποιημάτων του στὸ μονοτονικὸ, ὁ Ἀρμάος προσφερόταν ἐπιμόνως νὰ κάνει ὁ ἴδιος ἀμισθὶ τὴν δουλειὰ τῆς ἐπιμέλειας τοῦ πολυτονισμοῦ...

Ἔτσι, γιὰ πλεῖστα ὅσα βιβλία, ἔχει βάλει γενναῖα καὶ συχνότατα ἀφιλοκερδῶς τὸ χέρι του σὲ ἓνα σωρὸ ὑποστηρικτικὰ στοιχεῖα τοῦ κειμένου: σὲ εἰσαγωγές, ὑπομνήματα, ἐπίμετρα, σχόλια, βιβλιογραφίες, εὐρητήρια (γιὰ νὰ μὴν ἀναφερθοῦμε σὲ ἄλλα δῆθεν περισσότερο “ἀόρατα”, ὅπως σὲ οἰκογένειες γραμματοσειρῶν καὶ τρόπους σελιδώσεων): δηλαδὴ σὲ πλῆθος κρίσιμων γιὰ τὸ βιβλίον πραγμάτων πού συχνὰ οἱ ἀδαεῖς προσπερνᾶνε, γιὰ νὰ πᾶνε —ἂν πράγματι πᾶνε ποτέ— κατευθεῖαν στὸ ὑποτιθέμενο «ζουμί»...

Ἀπόσταγμα τῆς μεγάλης του πείρας ἦταν καὶ ἡ σειρὰ δύο σεμιναρίων πού ἔδωσε τὸ 2011, ὀργανωμένη ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Gutenberg στὸν χῶρον τοῦ βιβλιοπωλείου τους, μὲ θέμα «Ὁργάνωση καὶ Σύνταξη Ἐπιστημονικῆς / Ἐρευνητικῆς Ἐργασίας (μὲ Ἐξειδίκευση στὶς Θεωρητικὲς Σπουδές)» καὶ «Μορφολογία Ἐκδόσεων» (ἐπιμέλεια κειμένου —γλωσσικὴ, δομικὴ κλπ.— καὶ τυποτεχνικὴ δεοντολογία μὲ ἐξειδίκευση στὸ βιβλίον)...

Περὶττό, ἴσως, νὰ προστεθεῖ ὅτι τέτοια μεράκια δὲν μακροημερεύουν, ἂν δὲν βροῦν καὶ τὶς ἀντίστοιχες ἐπιχειρηματικὲς πόρτες ἀνοιχτές· τόσο, πού νὰ μὴν μπορῶ νὰ πῶ μὲ βεβαιότητα στὴν περίπτωσή μας, ποιὸς ἦταν ὁ περισσότερο τυχερὸς ἀπὸ μιὰ τέτοιου εἶδους συνάντηση: οἱ ἐκδόσεις Gutenberg ἢ ὁ Δημήτρης Ἀρμάος;...

Καὶ σκέφτομαι συχνά, ἐν κατακλείδι, πὼς μόνο στὰ χεῖλη ἐνὸς τέτοιου ἀνθρώπου, θὰ μποροῦσε νὰ λάβει ὅλο τῆς τὸ βάρος ἢ παρακάτω κουβέντα, στὴν συνέντευξη πού ἔδωσε

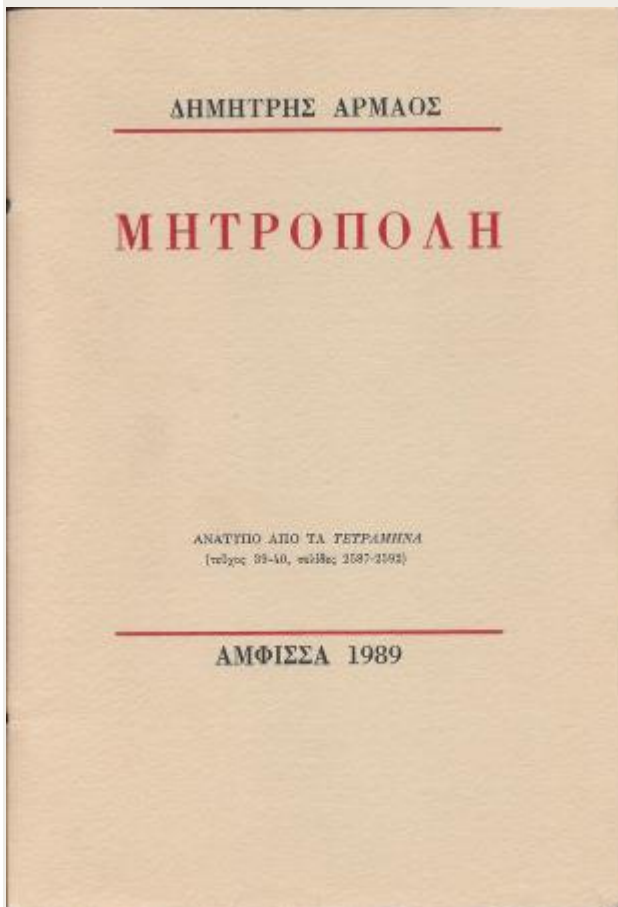
ὁ Ἀρμάος στὸν Σταμάτη Μαυροειδῆ τὸ 2004, μιλώντας, ὡς ποιητῆς πιά, γιὰ τὴν λογοτεχνία: «Ὅσο κι ἂν λατρεύω τὴν ἔντυπη μορφή της, ξέρω πὼς εἶναι ἀσήμαντη γιὰ τὴν ἀξία τῶν κειμένων...» Ἴσως τὸ πῶ: ὁ Ἀρμάος δὲν ἦταν φιλόλογος καὶ στὰ ποιήματά του, ὅπως λανθασμένα νομίζουν ἀρκετοί, ἦταν ποιητῆς καὶ στὰ φιλολογικά του!...

Τέλειωσες μὲ τὸ ἐξωλογοτεχνικό του τρίπτυχο;... Γιατὶ σὰν νὰ μοῦ φαίνεται πὼς ἀποφεύγεις νὰ μιλήσεις γιὰ τὸν ποιητῆ...

Ἴσα-ἴσα γι' αὐτὸ θὰ ἤθελα νὰ μιλήσουμε... Ἀφοῦ, ὅπως μόλις ὑπαινίχθηκα, ἡ ἀξία τὴν ὁποία οἱ ἄλλοι σπεύδουν νὰ ἀναγνωρίζουν προθυμότερα στὸ ἔργο του εἶναι ἡ φιλολογικὴ του δεινότητα καὶ ἡ περὶ τὰ ἐκδοτικά...

Καὶ γιὰτὶ συμβαίνει αὐτό;...

Οἱ μὲν ἀκαδημαϊκοὶ διότι τρῶνε ἀπὸ τὰ γνωστὰ καὶ τὰ ἔτοιμα καὶ δὲν ψάχνουν γιὰ “νέες” φωνές, οἱ δὲ ποιητῆς ἐπειδὴ βαριοῦνται νὰ διαβάζουν συγκεντρωτικὲς ἐκδόσεις (ἄλλων), καὶ ἦταν ἀπίθανο νὰ εἶχαν συναντήσει ἄλλοῦ ποιήματα τοῦ Ἀρμάου – ὁ ἴδιος ἦταν πολὺ φειδωλὸς σὲ δημοσιεύσεις... Σπάνια δημοσίευε καὶ σχεδὸν ποτὲ μεμονωμένα ποιήματα, μόνον ἐνότητες... Ἔτσι, ὅταν κυκλοφόρησε τὸ 2009 ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Ὑψίλον, σὲ ἓναν ἐξαιρετικὰ φροντισμένον ἀπὸ τὸν ἴδιο τόμο, τὸ corpus τῶν ποιημάτων του, βρῆκε τὴν μικρὴ κοινότητα τῶν ἀναγνωστῶν τῆς ποίησης ἀνέτοιμη νὰ μπεῖ στὸν κόπο νὰ τὰ γνωρίσει καὶ νὰ τὰ δεχθεῖ... Ἀλλὰ καὶ ὡς ἐκδοσὴ συγκεντρωτικὴ τριάντα δύο ἐτῶν δουλειᾶς βρισκόταν μακριὰ ἀπὸ τὴν “πεπατημένη”...

Τί τὸ ἰδιαίτερο εἶχε, δηλαδή;...

Τὰ ποιήματα πὸν περιλαμβάνονται ἐκεῖ δὲν εἶναι οὔτε μόνο οὔτε ὅλα ὅσα δημοσίευσε· οὔτε ὅπως τὰ δημοσίευσε, οὔτε μὲ τὴν χρονολογικὴ σειρὰ κατὰ τὴν ὁποία γράφθηκαν ἢ δημοσιεύτηκαν... Ἀλλὰ καὶ μέσα στὶς ἐνότητες πὸν εἶχε ἤδη δημοσιεύσει, ἢ ὕλη ἀναδιατάχθηκε κι αὐτὴ, ὅπως δήλωνε σὲ συνέντευξή του ὁ ἴδιος, «μὲ κριτήριό θεματολογικὸ κυρίως». Στὴν οὐσία τὸ ὕλικὸ ἀνασυγκροτήθηκε κατὰ τὴν ἐσωτερικὴ τάξη τοῦ βαθύτερου νοήματος ζωῆς καὶ ἔργου πὸν θέλησε ὁ ἴδιος γιὰ τὴν τέχνη του, ὅταν ἔλαβε τὴν ἀπαιτούμενη ἀπόσταση καὶ ἀπόφαση γιὰ νὰ τὸ δεῖ συνολικὰ – κάτι πὸν ἀνατρέχει πίσω, στὸ 2004, τουλάχιστον... Ἔτσι ὁ τόμος αὐτὸς τῶν 219 ποιημάτων καὶ τῶν 416 σελίδων θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἡ μοναδικὴ κι ἀναντικατάστατη συλλογὴ ποιημάτων του ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ μόνον θὰ πρέπει νὰ κριθεῖ...

Ἐξάλλου, μὲ τὴν ἴδια αἴσθηση συνόλου, χαρακτήρισε τὸν τόμο του «Βιβλίον Στίχων», καὶ τοῦ ἔδωσε τὸν τίτλο «Βίαιες ἐντυπώσεις τῶν ἐτῶν 1975-2007». Παρέδωσε δὲ τὶς ποιήσεις του σὲ κάθε μέλλοντα ἀναγνώστη «ἄνευ ὄρων», ὅπως γράφει ὁ ἴδιος κλείνοντας τὴν προλογικὴ του «Σύνοψη», ὅπως παραδίνονται «ὄλοι οἱ νικημένοι κατὰ κράτος»...

Ἐσὺ πῶς τὸ καταλαβαίνεις αὐτό, τὸ «ἄνευ ὄρων» καὶ τὸ «νικημένοι κατὰ κράτος»;

Ἐμένα δὲν μὲ δυσκολεύει νὰ καταλάβω τὴν “ἥττα” τῆς ποίησης· κι ὁ ἴδιος τὴν ἐξηγεῖ: «σ’ αὐτὸ τὸ βιβλίον δὲν μιλάει κάποιος “ὄριμος” ἄνθρωπος. Ἡ ἐμπειρία πὸν εἰσπράττει τὸν πλήττει ὡς σταθερὴ διάψευση...» Γιὰ τὸ «ἄνευ ὄρων», ὡστόσο, θὰ πρέπει νὰ διακρίνουμε ἀνάμεσα στὴν κρίση γιὰ τὸ ποίημα, πὸν εἶναι ἐλεύθερη καὶ δὲν ὑπόκειται σὲ κανενὸς εἶδους ἐξαναγκασμό, καὶ στὶς προϋποθέσεις αὐτῆς τῆς κρίσεως, δηλαδὴ τὴν ἀνάγνωση· αὐτὴ δὲν εἶναι διόλου «ἄνευ ὄρων»...

Δὲν σὲ καταλαβαίνω...

Ἐννοῶ πῶς κινδυνεύουμε νὰ ἀδικήσουμε σφόδρα τὴν ποίηση τοῦ Δημήτρη Ἀρμάου, ἐὰν δὲν γίνουμε οἱ προσήκοντες ἀναγνώστες της...

Καὶ ὑπάρχουν τέτοιοι;...

Ὁ ἴδιος τοὺς προεξόφλησε, ὅταν ἔλεγε ὅτι ἀπὸ τὶς ἀρχὲς ἤδη τοῦ 20οῦ αἰῶνα «ἡ πιὸ ἀπαιτητικὴ φιλολογικὴ σκευὴ εἶναι προϋπόθεση τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου», συνεπῶς καὶ τῆς ἀνάγνωσής του, σκέφτομαι ἐγώ...

Καὶ συμφωνεῖς μὲ μιὰ τέτοια ἄποψη;...

Ὅχι! Ἔτσι γενικὰ διατυπωμένη, σὰν νὰ ἀφορᾷ σὲ *κάθε* λογοτεχνικὸ ἔργο· ἀλλὰ γιὰ ἓνα ἔργο σὰν τοῦ Ἀρμάου, ναί!... Ὅσο πιὸ ἀπαιτητικὴ εἶναι αὐτὴ ἡ σκευὴ τόσο πιὸ ἐντιμὰ θεμελιωμένο καὶ τὸ δικαίωμα τῆς κρίσεως...

Αὐτὸ τί σημαίνει;... Ὅτι ἐὰν διαθέτει κανεὶς στὸ ἔπακρον αὐτὴν τὴν «φιλολογικὴ σκευὴ», δικαιώνεται ὡς ἐπιτυχημένο ἔργο τέχνης καὶ τὸ κάθε ποίημα πὸν τὴν προϋποθέτει;...

Ὅχι, βέβαια... Δικαιώνεται πιθανότατα τὸ ἀξιολογικὸ κύρος τῆς κρίσης... Ἀλλὰ ἄς κάνομε ἓνα βῆμα πρὸς τὰ πίσω. Τί εἶναι στὸ μεγαλύτερό της μέρος ἡ ποίηση τοῦ Ἀρμάου

κοιταγμένη σὲ μιὰ πρώτη πρόχειρη ἀνάγνωση... Ἐνα ἀρχιπέλαγος πολιτισμικῶν δεικτῶν πάσης φύσεως (τμήματα φιλολογικῶν παραθεμάτων ἀπὸ νεκρῆς καὶ ζωντανῆς γλώσσας, ὅροι μουσικῆς ἢ ζωγραφικῆς, τίτλοι λογοτεχνικῶν ἔργων ἢ κινηματογραφικῶν ταινιῶν, πρόσωπα τῆς ἱστορίας ἢ ἥρωες τῆς λογοτεχνίας, συνήθως δεύτερης καὶ τρίτης σειρᾶς σὲ ἀναγνωρισιμότητα), ποὺ ξεπροβάλλουν ὡς παράξενες νησίδες πάνω ἀπὸ τὸ continuum μιᾶς γλώσσας ρέουσας καὶ λαμπερὰ ἐκφραστικῆς, πλούσιας σὲ κοιτάσματα ἑλληνικῆς κάθε λογῆς καὶ τέλεια ρυθμισμένης, ὅπου ὁ ἴαμβος, κυρίαρχος, ποτὲ δὲν χάνει τὸν βηματισμὸ του... Ποιητικῆ, ἀσφαλῶς, ποὺ χρωστᾷ πολλὰ καὶ στὸν τρόπο συνθέσεως τῶν Cantos τοῦ Ἐζρα Πάουντ...

Ὅμως, βάζοντας στὴν πάντα τὰ ἐξαιρετικὰ δουλεμένα καὶ μὲ γνώση ποικίλων μορφῶν ἔμμετρά του, ὑπάρχει καὶ ἓνα σημαντικὸς ἀριθμὸς ποιημάτων, ἴσως καὶ τὸ ἓνα τρίτο τοῦ συνόλου, γιὰ τὴν κατανόηση καὶ τὴν ἀπόλαυση τῶν ὁποίων δὲν θὰ χρειάζόταν καμιὰ ιδιαίτερη φιλολογικὴ σκευή.

Ἄς διαβάσουμε ἓνα ἀπὸ αὐτά:

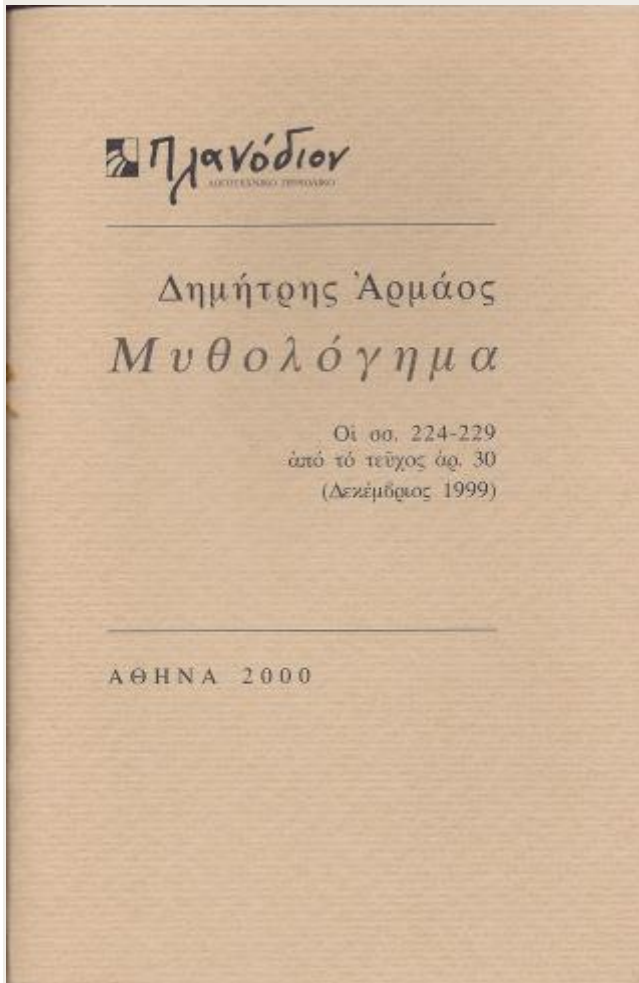
ΖΕΥΓΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΣΕ ΓΡΑΝΙΤΗ

*Ζώντας αὐτὴ κάμποσα χρόνια ὑστερινά του
Κατόρθωσε νὰ ὀλοκληρώσει τὶς κοινές τους ἔρευνες
Καρποφορία ποὺ τῆς προσκόμισε
Διόλου εὐκαταφρόνητη δόξα ἐπίκαιρη ἔγκαιρη
Δὲν εἶναι βέβαιο πῶς ἂν ζοῦσε κι ὁ λεγόμενος
Θὰ ξεκολλούσανε μαζί ὅπως τὰ κατάφερε μονάχη
Ἦταν διστακτικὸς ἀμφίθυμος τελειομανῆς γεμάτος φόβους
Τερατολόγος σὲ ζητήματα κοινά
Τὰ ἔξερε αὐτὰ καὶ πρὶν νὰ τὸν γνωρίσει στὸ Ἰνστιτοῦτο
Ἐψαχνε ἄλλοῦ τὴν λύση κι ὄχι στὴν «πεπατημένη»
Ἀλλὰ ἡ πεπατημένη ἀμέσως ἔδωσε καρποὺς
Σὰν πῆρε αὐτὴ τὰ ἡνία στὰ χέρια της
Τὸ δίχως ἄλλο θὰ τῆς ἀναγνώριζε ἂν εἶχε μέρες
Τὴν ἱκανότητα ποὺ ν' ἀχτινοβολήσει τότε δὲ λευτέρωνε
Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὴν ἀγάπη της
Ποὺ ἐκλιπαροῦσε νὰ εἶναι πιὸ θερμὴ κι ἐκφραστικὴ
Ἀφοῦ μερίμνει τῆς κυκλοφορήθηκαν ὅλες του οἱ ἐργασίες
Opera Omnia καὶ Opuscula καὶ Spuria
Τί εἶχε κάνει ὁ ἴδιος ὅσο ζοῦσε; φύλλα καὶ φτερά!
Καὶ μαζεμένα φάνηκαν καλύτερα τί ἀξίζανε
Μπρὸς στὸ δικό της ἔργο θὰ ἔχε
Τὴν ἴδια γνώμη ὅμως κι ἐκεῖνος;
Στὴν εἴσοδο τοῦ Κέντρου Ἐρευνῶν ὁ γλύπτης δὲν ἀπέδωσε
Μὲ ἀρκετὴ σαφήνεια
Τὸ βλέμμα τῆς λατρείας ποὺ ἀνταλλάσσουν.*

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει γράψει ἓνα τέτοιο ποίημα —ἀδιαφορῶ ἂν ὑπαινίσσεται τὸ ζεῦγος Κιουρί, ἢ ὅποιο ἄλλο, ποὺ ὡστόσο μέσα ἀπὸ τὸ ποίημα αὐτὸ γίνεται “ἀρχετυπικό”— δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι οὔτε μέτριος οὔτε ἀδιάφορος ποιητής... Καὶ παρόμοιας πάνω-κάτω ἀξίας

εἶναι καὶ τὰ ὑπόλοιπα ποιήματά του αὐτῆς τῆς πλέον εὐληπτης — ἄς τὴν ὀνομάσουμε ἔτσι— κατηγορίας, τόσο πὺν ἔπρόκειτο νὰ τὸν κρίνουμε ἀπὸ αὐτὸ καὶ μόνον τὸ μέρος τοῦ ἔργου του, ἢ ποίηση τοῦ Ἀρμάου δὲν θὰ εἶχε σὲ τίποτα νὰ ζηλέψει ἐκείνη τῶν καλύτερων ποιητῶν τῆς γενιᾶς του...

Αὐτὰ ὡς πρὸς αὐτὸ – κι ἡ παραπάνω παρατήρηση ἔστω γιὰ ὅσους, πρωτίστως ὁμότεχνους, προσχηματιζόμενοι τὸ δύσληπτο πολλῶν ποιημάτων του, ἀποφεύγουν νὰ ἀναμετρηθοῦν ἐν συνόλῳ μὲ τὴν ποίησή του.

Ἐσὺ, δηλαδή, δὲν ἀντιμετώπισες παρόμοιες δυσκολίες κατανόησης;...

Τὴν ἀντιμετώπιζα ἀπὸ παλιὰ καὶ ὡς ἐκδότης τοῦ *Πλανόδιου*, ὅταν ὁ Ἀρμάος ἔδωσε νὰ δημοσιευτεῖ στὸ περιοδικὸ ἢ ποιητικὴ ἐνότητά του «Μυθολόγημα», ἓνα σύνθεμα πὺν ἀκόμη καὶ τώρα ἀντιστέκεται στὴν πλήρη καὶ λειτουργικὴ κατανόησή μου... Ἡ ἐνότητα ἔτυχε μιᾶς ἰδιαίτερης μεταχείρισης στὴν σύνθεση τῆς συγκεντρωτικῆς ἐκδοσης τῶν ποιημάτων του: τοποθετήθηκε στὸ τέλος τῆς γιὰ νὰ κλείσει ὁ ποιητὴς μαζί τῶν λογαριασμοῦς του μὲ τὸν προηγούμενο αἰῶνα. Ἀνατρέχοντας τώρα στὴν ἀλληλογραφία μας τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποία δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικό, τράβηξε τὴν προσοχή μου ἓνας ἀστερίσκος στὴν ἐπιστολή του τῆς 18ης Νοεμβρίου 1999: Γράφει ἐκεῖ ὁ Ἀρμάος: «Ἐκ τῶν ὑστέρων πρόσεξα καὶ τὴ σύμπτωση: αὐτὸ τὸ ποίημα, πὺν σὲ μὲγάλο βαθμὸ ἀποτελεῖ χαιρετισμὸ πρὸς τὸν βιοματικὸ χρόνο [ὑπογράμμιση δική μου], δημοσιεύεται στὸ τελευταῖο τοῦ αἰῶνα (καὶ τῆς χιλιετίας βέβαια) τεῦχος τοῦ Πλανόδιου.» Ἡ σημείωση αὐτὴ ἔγινε ἀργότερα

για μένα ένα ακόμη κλειδί στην κατανόηση του τίτλου που έδωσε αρκετά χρόνια μετά στην συγκεντρωτική έκδοση των ποιημάτων του, κι ακόμη: μια επιπλέον μαρτυρία για το είδος του ριζώματος της ποιητικής του...

Έννοεῖς τὸν τίτλο «Βίαιες ἐντυπώσεις τῶν ἐτῶν 1975-2007» – ἀλήθεια, ἔχει ὁ τίτλος μιὰ παράξενη ὁμορφιά...

Ναί, μοῦ ἄρεσε (καὶ μὲ παραξένισε) ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή που τὸν ἀντίκρισα στὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου του, ἀλλὰ δὲν εἶχα ποτὲ φανταστεῖ ὅτι καταγόταν ἀπὸ τὸ ἔργο «Περὶ ἀμαρτημάτων καὶ ποινῶν» τοῦ Καίσαρος Μπεκαρία, ὅπως ἐξηγοῦσε ὁ Ἀρμάος σὲ συνέντευξη σχετικὴ μὲ τὴν κυκλοφορία τοῦ βιβλίου του... Ἀξίζει νὰ μεταφέρω ἐδῶ τὸ συγκεκριμένο σημεῖο: «Ἐκεῖ ὁ Ἰταλὸς διαφωτιστὴς ἐξηγεῖ γιατί προτιμᾷ τὴν τιμωρία ἀπὸ τὸ θάνατο (σὲ περιπτώσεις ἀξιοποινῶν πράξεων) καὶ λέει πὼς οἱ “βίαιες ἐντυπώσεις” δὲν ἔχουν ἀντοχὴ ὡς βιώματα στὴν κοινωνία. Φυσικὰ ἡ γνώμη μου εἶναι, ὅπως θὰ διαπιστώσει ὁ ἀναγνώστης, διαφορετικὴ, ἂν καὶ ὄχι ὡς πρὸς ὅ,τι αὐτὸς ὑπερασπίζεται.»

Ὁ «βιωματικὸς χρόνος» τὸν ὁποῖο χαιρετοῦσε μὲ τὸ ποίημα που ἐκλείνει τὸν 20ὸ αἰῶνα καὶ μαζί τὴν ποιητικὴ του διαθήκη ὁ Ἀρμάος, δὲν ἦταν γιὰ μένα τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν δραματικὴ ἔνταση τῶν πνευματικῶν βιωμάτων που ὡς καλλιεργημένο ἄνθρωπο καὶ πρωτίστως ὡς καλλιτέχνη τὸν σημαδέψανε βαθιὰ σὲ ὀλόκληρο τὸ μῆκος τῆς ἐνήλικης ζωῆς του. Γιατί ὁ Ἀρμάος ζοῦσε τὸν πολιτισμὸ σὰν νὰ ἐξαρτιόταν ἢ ὑπαρξὴ καὶ ἡ συνέχισή του ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο, καί, συνάμα, ὡς προσωπικὸ του ἀγώνα ψυχοπνευματικῆς ἐπιβίωσης μέσα σὲ ἓναν ἄθλιο καὶ τραυματικὸ γιὰ τὴν φιλοτιμία του κόσμο!

Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ τὸ πλησίασμα τῆς ποιήσεώς του θὰ πρέπει νὰ γίνεται μὲ τοὺς δικούς της ὅρους, που προϋποθέτουν τὴν διάκριση στὴν πηγὴ τῆς δυσκολίας...

Καὶ πὼς γίνεται μιὰ τέτοια διάκριση;...

Ἄν μπορέσουμε νὰ διακρίνουμε ἀνάμεσα στὸ «κρυπτικὸ» καὶ τὸ «δύσληπτο» ποίημα. «Κρυπτικὸ» εἶναι τὸ ποίημα που συντηρεῖ σκόπιμα στὴ γραφὴ τὸν *ιδιωτικὸ* χαρακτήρα τοῦ προσωπικοῦ βιώματος... Ἐδῶ, ἂν τὸ ψυλλιαστοῦμε ἀπ’ τὴν ἀρχή, ἡ δυσκολία — ὅση μᾶς περιμένει — γίνεται πιὸ εὐκόλα ἀποδεκτὴ· μπαίνει στὴ ἀναγνωστικὴ σύμβαση καὶ περιμένουμε ἀπὸ ἄλλου τίς χάρες του... Ἀντίθετα «δύσληπτο» εἶναι τὸ ποίημα τοῦ ὁποίου τὰ ἄγνωστά μας στοιχεῖα, ἐκεῖνα που περισσότερο μᾶς ἐμποδίζουν στὴν κατανόηση τοῦ ποιήματος, δὲν ἀνάγονται στὴ σφαῖρα τῶν ιδιωτικῶν προσωπικῶν βιωμάτων τοῦ ὁμιλητῆ, οὔτε σὲ κάποια ὑποτιθέμενη πρόθεση τοῦ ποιητῆ νὰ ἀποκρύψει κάτι ἢ νὰ μᾶς δυσκολέψει στὴν κατανόησή του, ἀλλὰ στὸν βαθμὸ τῆς ἀπὸ μέρους μας γνώσης ἢ μὴ τοῦ πολιτισμικοῦ ἀποθέματος που τὸ συγκεκριμένο ποίημα κινητοποιεῖ· σὲ στοιχεῖα δηλαδὴ που τελικῶς δὲν εἶναι ιδιωτικὰ ἀλλὰ δημόσια.

Μήπως θὰ μποροῦσες νὰ μοῦ δώσεις ἓνα παράδειγμα;...

Νά, σ’ ἓνα ποίημα ὅπου ἀντιπαραθέτει τὸν κόσμο τῆς φύσης καὶ τοῦ ἐνστίκτου μὲ τὸν κόσμο τῆς πόλης, συναντᾶμε τὴν παρακάτω συστάδα στίχων:

[...] *Μὰ τώρα νὰ μ’ ἀφήσεις γιὰ τὸ βίωμα τῆς ἀπώλειας
Τὸν τυχοδιωκτισμὸ νὰ ὑπάρχεις καὶ νὰ ὑπάρχεις μὲς στὴν πολιτεία*

Μὰ θὰ μιλήσει ἑφτά μηνῶ εἶν' ἀκόμα
Τὸ ὑπόλοιπο ἑνὸς θαύματος τοῦ κόσμου μας φανατικὰ θὰ
ὑπηρετήσῃ καὶ τὸ σπουδαιότερο
Οἱ χάρες κι οἱ χαρὲς θὰ τὸν ἐκστασιάσουν

Καὶ πιὸ βαρὺ δὲ γίνεται ἀπ' αὐτό Ἕλληνας εἶναι ἀπογοήτευση.

**Ναί, «Ἕλληνας εἶναι ἀπογοήτευση»... Φρίκη!... Μοῦ ἔλεγε κάποτε πὼς εἶχες πεῖ
«Ἕλληνας οὔτε γεννιέσαι, οὔτε γίνεσαι. Ἕλληνας καταντᾶς!»... Εἶναι ἀλήθεια;...**

Μισή! Τὸ καταδιασκέδασε... Τὸ εἶχα δεῖ γραμμένο σὲ κάποιον τοῖχο, νομίζω... Ἀλλὰ διέ-
διδε, ὅπως μοῦ ἔλεγε ὁ Χαρμάνης, ὅτι τὸ εἶχα πεῖ ἐγώ...

Ὅμως, θὰ σὲ ξαναγυρίσω —θέλεις δὲ θές— στὰ «δύσληπτα»! Ἐπειδὴ ἐκεῖ θὰ δοθεῖ ἡ μά-
χη τῆς ποίησης τοῦ Ἀρμάου στὸν χρόνο ποὺ ἔρχεται (ποὺ τώρα ἔγινε καὶ εἰρωνικὰ καὶ
τραγικὰ καὶ ἀμετάτρεπτα «ὄλος δικός του»!)....

Θὰ ἀρχίσω μὲ ἓνα μικρὸ παράδειγμα, ἐπειδὴ ἀξίζει νὰ δοῦμε κατόπιν τὴν ἀντοχὴ τῆς κρι-
σιμῆς κατηγορίας καὶ στὶς πιὸ φιλόδοξες συνθέσεις της... Νά, ἀπὸ τὸ παρακάτω τρίστιχο:

ΚΟΜΙΣΣΑ DE NOAILLES

Ὅταν γεννάει στ' ἀπὸνερά της Καρυωτάκη
Δὲ μπορεῖς φίδι! νὰ τῆ λὲς
«Αὐτὴ ἢ σάχλα».

Ἀθῶα ἀκαταλαβίστικο τὸ ποιηματάκι;... “Βιβλιακό” ἢ “λόγιο” καὶ διήθεν κουλτουριάρικο
ἀμηχάνως;... – δὲν θὰ τό ἔλεγα... Γιατὶ αὐτὸ ποὺ συζητᾶμε ἐδῶ εἶναι τὰ μικρὰ ποιητικὰ
ἀριστουργήματα τῶν μεταφράσεων τοῦ Καρυωτάκη, ἐκεῖνο τὸ

Ὅταν πιά θά ἴμαι κουρασμένη
ἐδῶ νὰ ζῶ μόνη καὶ ξένη
χρόνους ἀβίωτους,
θὰ πάω νὰ δῶ τὴ χώρα ποὺ ἴναι
οἱ ποιητὲς καὶ καρτεροῦνε
μὲ τὸ βιβλίό τους [...]

ὑπέροχη ποιητικὴ σκιά ἀπὸ τὸ ποίημα «Οἱ σκιές» τῆς κόμισσας-ποιήτριας· καὶ ναί —φί-
δι!—, καὶ μόνον γιὰ τὴν “ἀνάπλαση” αὐτὴ ποὺ γέννησε ἡ ποίησή της μὲ τὴν πέννα τοῦ
Καρυωτάκη [ὄχι σὰν κάποιους ποὺ μᾶς λένε ὑπερηφάνως «δὲν σᾶς ξέρω» στὰ πρωτότυ-
πα!], δὲν μπορεῖς νὰ τὴν λὲς «Αὐτὴ ἢ σάχλα»!...

**Μήπως καὶ ξέρεις ποιὸν ἐννοῦσε μὲ αὐτὸ τὸ «φίδι!» – ἔβαλε καὶ τὸ «Αὐτὴ ἢ σάχλα»
σὲ εἰσαγωγικά...**

Ὅταν τὸ “ποιηματάκι” ἔχει κερδίσει τὴ μάχη γιὰ τὸ νόημα τοῦ πολιτισμοῦ, τί σημασία ἔ-
χει;... Ναί, μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ κάποιος “ὑπαρκτός”, μὲ ὀνοματεπώνυμο, ποὺ εἶπε αὐτὴν
τὴ μαπαρούφα γιὰ τὴν κόμισσα...

Αλλά σοῦ ὑποσχέθηκα κι ἓνα πιὸ πλούσιο γεῦμα – ἔχεις ὑπομονή;...

Θὰ κάνω...

Σοῦ διαβάζω, λοιπόν τὸ ποίημα:

Η ΚΥΡΙΑ MASSIN ΤΑ ΎΧΕΙ ΚΟΠΑΝΗΣΕΙ
ΚΑΙ ΜΟΥ ΛΕΕΙ

Ἄ τὸν χαντούμη! ζέρω πὼς με μελετάει
Μοῦ τ' ἀκουμπάει ἀκόμα κάθε τόσο ἀλήθεια μ' ἔχει ἔγνοια του
Κατάφερα νὰ τοῦ ξεφύγω ὅταν δὲν εἶχα πιά τὰ θέληγτρά μου

Πολὸ παραπονιέται καὶ γιὰ λόγου μου
Κι ὄλο με τὶς γυναῖκες τὰ ἔχει γενικὰ σ' ἐκεῖνα τὰ χοντροκιτάπια του
Ποῦ δὲ μᾶς χάρισαν μέρα γλυκιὰ παρὰ τὸν ὄγκο τους
Μ' ὅσες ἐλπίδες κι ἂν τὰ σκάρωνε ὑφαρπάζοντας συνύπαρξη
Ἐμένα δὲν με ρώτησε πὼς πέρασα μέσα στὸν χάρτινό του κόσμο
Ὅπου χωρὶς καλὰ-καλὰ νὰ καταλάβω βρέθηκα θαμμένη
Παραληρῶ ἔχεις τὴν ἰδέα; τὸν ξαναγέννησα
Θεϊκὸ ἦταν μεγαλεῖο αὐτό (γιατί τί θέλει
Ὁ ἄντρας ἀπὸ μιὰ γυναῖκα; νέα γέννηση) μὰ ἦταν μακρὰ κυφορία
Κι ὅταν εἶχαν κυλήσει χρόνια ἀγνείας καὶ πίστης πιά μᾶλλον συζυγικῆς
Ἀπαύδησα κι ἄρχισα νὰ τοῦ τὰ φοράω κι ἐγὼ με κάποιον σύστημα
Τὸν ἔριχνα λέει σὲ κατάθλιψη μὰ ἐγὼ
Μόλις ποῦ γλύτωνα ἔτσι ἀπ' τὴν αὐτοκτονία ναὶ τὴν αὐτοκτονία!
(Δὲ θὰ 'θελες νὰ ξέρεις τί αἰσθάνεται μιὰ καθαρὴ καρδιά σὰ τὴν δικιά μου
Παίρνοντας κάβο τὶς πηγὲς τῆς προκατάληψης)

Pardon καὶ τί περίμενε νὰ κάμω πλάγι του; καριέρα;
Εἶδα κι αὐτὲς ποῦ κάνανε εἶδα κι αὐτὸς ἂν ἔκανε
Εὐκαιρία δὲν ἔχασε νὰ πλακωθεῖ μ' ἐκείνους ποῦ εἶχε τὴν ἀνάγκη τους
Ὅλα τὰ ἔχω δοκιμασμένα στὴν πλατούλα μου
«Φτάνει» τοῦ ξεκαθάρισα κι ἔστριψα δῶθε

(Ἔτσι ποῦ σοῦ μιῶ τώρα τί σκέφτομαι;
Κάτι κοθώνια θὰ νομίσουν ἢ θὰ ὑποστηρίζουνε πὼς σ' ἔχω γιὰ ὑπαρχτόν
Δὲν πᾶ' νὰ ξεδοντιάζονται)

Μόρτη νὰ μὴ λένε Καρολίνα

Ἄν δὲ μοῦ δόθηκε τὸ ἴδιο κεφάλαιο καὶ με πάρτη του καὶ με τὸν κάθε παλαβιάρη
Τοῦ χαζοσιναφιοῦ του μιὰ ζωή
Καὶ νὰ σ' τὸ καμπανίσω καὶ τὸ ρέστο; τότε πόνεσα
Μὲ μέτρο ἐντάζει φουκαράς ἦταν
Γι' αὐτὸ καὶ ἰδίως τὰ μπούτια μου ἀποφάσισα
Νὰ μὴν τ' ἀφήσω παραπονεμένα μαραζώνουν
Πολὸ εὐκόλα τὰ σώματα μέσα στὴ δυστροπία
Ἔχεις σκεφτεῖ πὼς ὑποφέρεται ἓνα σῶμα (ὄχι καὶ χτικιασμένο κι ἀπὸ πάνω);
Κότσι καὶ διπλοσάγονο καὶ μῆλα λέω λοιπὸν

*Κάτι μετρᾶν ἄμα δὲν κουδουνᾶνε τὰ ὄβολα
Κι ὅσο γιὰ ὑστεροφημία ἄ τὸν ἀνόητο
Ἦταν τόσο περίπλοκος ὁ τρόπος ποῦ σκεφτόταν
Ὡστε ἀπαξάπαντες θὰ δώσουνε τὸ δίκιο ἀλάκερο σ' ἐμένα
Πλάσμα φυσικό.*

Νὰ πῶ ὅτι στὸ ποίημα αὐτὸ κρύβεται —ἢ πιὸ σωστά: *φανερόνεται*— ὅλο τὸ δράμα τῶν ἀντιφάσεων τοῦ δυτικοῦ ὀρθολογισμοῦ, στὴν πιὸ ἐμβληματική του ἔκφραση, τὴν φιλοσοφία τοῦ *θετικισμοῦ*, καθὼς αὐτὸ *σαρκώνεται*, ὅπως πρέπει (καὶ ὅπως ἓνα ἀληθινὸς ποιητὴς μπορεῖ νὰ τὸ κάνει), σὲ *χαρακτῆρες πραγματικῶν ἀνθρώπων* – *γιατὶ ποῦ ἄλλοῦ* μετριέται πράγματι ὁ πολιτισμὸς;... Πὼς *αὐτὴ ἢ γυναίκα*—τὸ μεθυσμένο πρόσωπο ποῦ μιλάει στὸ ποίημα τὴν “*χυδαία*” γλώσσα τοῦ καπηλειοῦ—, ἡ Καρολίνα Μασσίν, εἶναι μιὰ νόθα κόρη ζευγους ἐπαρχιακῶν ἠθοποιῶν, πόρνη “*πολυτελείας*” τῆς βασιλικῆς αὐλῆς ἓναν καιρὸ, μαιτρέσσα, σύζυγος μετὰ, καὶ τώρα “*στιμμένο λεμόνι*” τοῦ μισογύνη, πολεμίου ἀπόλυτου τῶν προκαταλήψεων, καὶ ἰδρυτὴ τῆς Κοινωνιολογίας ὡς ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν καθὼ ἐπιστήμης φυσικῆς, δηλαδὴ τοῦ Αὐγούστου Κόντ – ἢ ἄγνωστη τῆς Ἱστορίας πλάι στὸν πνευματικὸ κολοφώνα τῆς Δύσης;... Γιὰ τὴν ἀθηντική *στάση γυναίκας* —«*πλάσμα φυσικό*»—, κορυφαία ἀληθινῆς στὴν ἀπόγνωσή της, ποῦ στὸ ἀγέρωχο ἦθος της —ἀπὸ βαθειὰ ἐπίγνωση τοῦ πραγματικοῦ— φέρνει στὸ νοῦ μαῦρες “*Ἀντιγόνες*”, μιᾶς ἄλλης, *καταραμένης*, ἐποχῆς;...

Καὶ σὺ ὅλα τοῦτα ποῦ τὰ βρῆκες;...

Ἐκεῖ ποῦ τώρα τὰ βρίσκει ὁ καθένας... Ἐπιτέλους!... Στὸ δίκτυο δὲν μπαίνουμε μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ δοῦμε πόσα like εἰσπράξανε οἱ σαχλαμάρες ποῦ γράφουμε γιὰ τὶς δημόσιες σχέσεις μας στὸ φέισμπουκ...

Νομίζω πὼς ἀρχίζεις νὰ με πείθεις... Λέω νὰ πάρω τὸν τόμο τοῦ Ἀρμάου...

Καλύτερα νὰ πάρεις ἄδεια ἀπὸ τὴν δουλειά... Δὲν ξεμπερδεύεις εὐκόλα μὲ δαῦτον...

Ἄν εἶναι γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς ποίησής του, νὰ τὸ κάνω... Ἐσὺ τί λὲς ἐπ' αὐτοῦ, ἔχει μέλλον ὁ Ἀρμάος ὡς ποιητής;..

Τὸ προτιμότερο νὰ μὴν τὸ κάνεις!... Γιὰ μένα, δὲν «*βάζει στοίχημα ὁ ποιητὴς μὲ τὸν χρόνο*», ὅταν γράφει τὴν ποίησή του, ὅπως μοῦ ἔλεγε κάποτε κάποιος λεβέντης “*κριτικός*”...

Ἄς ἀφήσουμε ἔξω τὰ «γραφεῖα στοιχημάτων», τοὺς τζογαδόρους καὶ τοὺς ἀτζέντηδες τῆς Τέχνης... Μὴ εἰκῆ περὶ τῶν μεγίστων συμβαλλόμεθα...

Ἄν ὅμως συζητᾶμε γιὰ τὸ πῶς στὴν ἱστορία καὶ τὸν πολιτισμὸ ἀνοίγεται στὴ συνείδηση τὸ ποίημα, ὁ Ἀρμάος εἶχε πεῖ κάποτε μιὰ σοφὴ κουβέντα: «Ἡ “δυσκολία”, τώρα, στὴν ποίηση εἶναι κάτι πὸ ὡς γνωστόν, κρατᾶει λίγο: μιὰ γενιὰ ἀναγνωστῶν μετὰ, ὅλα ἔχουν γίνει “ἐφημερίδα” – μὰ ὁ ἦχος μένει.»... Ἔτσι ἔλεγε, ὑπερασπιζόμενος ὄχι μόνον τὴν ὅποια “δυσκολία” τῆς, ἀλλὰ —αὐτὸ πὸ βαθύτερα γνωρίζει κάθε πραγματικὸς ποιητῆς— τὴν ρυθμικὴ ἀγωγή τῆς ποίησής του καὶ τῆς ποίησης γενικότερα, τὸ μοναδικὸ *σωματικὸ* τῆς ἀπομεινάρι ἀπὸ τὰ βᾶθη τῶν αἰώνων, αὐτὴν τὴν ἀπ’ ἔξω κι ἀπὸ μέσα «ἀκουστικότητα» τῆς δηλαδή, κατεναντίον —μάλιστα!— καὶ τῆς ἔντυπης μορφῆς!... Κι ὅταν σκεφτόταν γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἀφάνεια τῆς πραγματικῆς ποίησης στὸν καιρὸ μας κι ἔλεγε «Δὲν θὰ εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐποχὴ πὸ οἱ καρποὶ τῆς ὠρίμασαν στὸ ὑπέδαφος», ἐγὼ καὶ τὴν δική του ποίηση σκέφτομαι γιὰ λογαριασμὸ του...

Μπορῶ νὰ φύγω τώρα;...

Ὅχι, πρὶν νὰ μοῦ πεῖς τί θὰ θυμᾶσαι στὰ χρόνια πὸ ἐρχονται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο Ἀρμάο;...

Νὰ σοῦ πῶ... Τὰ βουρκωμένα μάτια του στὸ πρόσωπό του τὸ κατακόκκινο, ὅταν ἓνα γλυκὸ ἀπόγευμα, ἔξω ἀπὸ τὸ ἔκτο Ἑσπερινὸ Λύκειο Μιχαὴλ Βόδα καὶ Μακεδονίας, μοῦ μιλοῦσε γιὰ τὸ πῶς ἔχασε τὸ ἀγαπημένο του σκυλί...

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΤΙΛΗΣ, Πάσχα τοῦ 2016

Παρέμβαση στὴν Ἡμερίδα τοῦ Συνδέσμου Φιλολόγων Φωκίδας τὴν ἀφιερωμένη στὸν Δημήτρη Ἀρμάο.